

LUONTOPANEELIN LAUSUNTO KOSKIEN LUONNONSUOJELUALUEIDEN PERUSTAMISTA LÄNSI-LAPPIIN (VN/963/2018)

Luontopaneeli kiittää lausuntomahdollisuudesta koskien luonnonsuojelualueiden perustamista Länsi-Lappiin.

Esitettyjen luonnonsuojelualueiden perustaminen on erittäin tärkeä ja tarpeellinen toimi alueiden luontoarvojen turvaamiseksi sekä luontokadon pysäyttämiseksi Suomessa. Suojelualueilla on hyvin keskeinen merkitys monien luontotyyppien, eli eläin- ja kasvilajien elinympäristöjen, säilyttämisessä. Vaikka suojelu Suomessa on keskittynyt maan pohjoisiin osiin, etenkin Lounais-Lapissa on hyvin vähän suojelualueita. Esitetyt suojelualueet täydentävät merkittävältä osiltaan tätä puutetta ja etenkin uhanalaistuneita suoluontotyyppisiä ja suolinnustoa pystytään suojelun toteutuessa paremmin turvaamaan. Toteutuessaan uudet suojelualueet säilyttävät ja tarjoavat luonnoltaan monimuotoisia ja osin erämaisia alueita myös paikallisten asukkaiden virkistykseen. Suojelu myös tukee paikallisia elinkeinoja mm. luontomatkailun kautta.

Suomen lajien ja luontotyyppien uhanalaistuminen on ollut voimakkainta Etelä-Suomessa, missä maankäyttö on ollut intensiivisintä. Kuitenkin myös suuri osa pohjoisen luontotyypeistä ja lajeista on kasvavien uhkien alla. Metsätyypeistä suurin osa on uhanalaisia Lapissakin (Lapin ELY-keskus 2022, Kontula & Raunio 2018). Myös valtaosa lettoisista ja korpisista suotyypeistä on ojituksen ja pellonraivauksen vuoksi Pohjois-Suomessakin silmälläpidettäviä tai uhanalaisia (Suomen ympäristökeskus 2022). Yksi suurimpia kasvavia uhkia Lapin luonnolle on kaivostoiminta, etenkin Keski-Lapin aapasoilla ja letoilla (Suomen ympäristökeskus 2022).

Monet suojelun piiriin esitetyistä kohteista ovat varsin pienialaisia, joten niiden suojeluarvoihin tulee vaikuttamaan merkittävästi se, mitä niiden ympäristöissä tapahtuu. Luonnonsuojelulain 34 §:ssä määritelty -Natura 2000 -alueen heikentämiskielto koskee myös Natura 2000 -verkostoon kuuluvan alueen ulkopuolella tapahtuvaa toimintaa eikä suojeluperusteena oleville luontoarvoille saa kohdistua merkittävää haittaa alueen ulkopuolelta. Jotta suojelun tavoitteet toteutuvat ja luonnonsuojelualueiden avulla onnistutaan tehokkaasti turvaamaan lajien elinympäristöjä, tulee Natura 2000 -alueiden ulkopuolisen maankäytön suojelualueille ulottuvia vaikutuksia minimoida ja tarvittaessa arvioida LSL 35 §:n mukaisesti ja LSL 38 §:n nojalla kieltää tai rajoittaa. Luontopaneeli pitää tärkeänä, että asetukset ohjaisivat siihen, että suojelualueiden ympäristön maankäyttöön kiinnitetään erityistä huomiota. Suojelualueiden ulkopuolinen maankäyttö, kuten voimakas metsätalous ja ojitukset suojelualueita ympäröivässä maisemassa, heikentävät suojelualueiden kykyä ylläpitää lajeja ja niiden yhteisöjä (Häkkilä ym. 2021, Mönkkönen ym. 2014). Reunavaikutuksiin ei ole metsätaloudessa kiinnitetty riittävästi huomiota, vaikka esimerkiksi avohakkuu aiheuttaa useiden kymmenien tai jopa sadan metrin haitallisen vaikutuksen hakkuualan reunasta käsittelemättömien metsien sisälle (Kotiaho ym. 2022; Peura ym. 2022). Erityisesti hakkuiden ja ojituksen vaikutus yhdessä Natura 2000 -alueella toteutetun kunnostusojituksen kanssa tulisi aina arvioida LSL 35 §:n mukaisesti mahdollisten merkittävien haittavaikutusten selvittämiseksi.

Luontopaneeli kiinnittää huomiota valtioneuvoston asetuksessa esitettyihin poikkeamiin rauhoitussäännöksistä. Asetuksessa annetaan ymmärtää, että luonnonsuojelualueella voi tehdä kunnostusojitusta ja ylläpitää ojia ulkopuolisten alueiden kuivatustarpeiden vuoksi. Asetuksen mukaan luonnonsuojelualueet perustetaan ”niiden eliöstön säilyttämiseksi luonnontilaisina ja niiden ekosysteemien häiriöttömän kehityksen turvaamiseksi tai ennalleen saattamiseksi (...)”. Ojien ylläpito ja kunnostaminen on voimakasta luonnon prosesseihin puuttumista. Suojelualueiden ensisijainen tavoite on rauhoittaa alueet ihmistoiminnalta ja antaa alueiden ekosysteemien pysyä luonnontilaisina

tai mahdollistaa niiden palautuminen kohti luonnontilaa, ja onkin selvää, että ojien ylläpito ja kunnostaminen tulee luonnonsuojelualueilla lähtökohtaisesti kieltää. Taustamuistiossa todetaan lyhyesti, että ”luonnonsuojelualueiden ympärillä olevien alueiden kuivatustarpeiden vuoksi saattaa olla tarpeen johtaa vesiä myös luonnonsuojelualueille tai niiden kautta”. Luontopaneeli on hyvin huolissaan siitä, että asetustekstin muotoilun vuoksi kunnostusojituksia suojelualueilla saatetaan toteuttaa hyvin kevyellä harkinnalla.

Jos asetuksessa esitetty ojien ylläpitoa ja kunnostusta koskeva poikkeaminen todetaan ehdottoman välttämättömäksi, tulisi asetuksessa varmistaa, että oja ylläpidetään tai kunnostetaan ainoastaan täysin välttämättömissä tilanteissa, varmistaen samalla, ettei ojien ylläpitäminen ja kunnostaminen missään tapauksessa heikennä suojeltujen soiden tilaa. Mikäli ojitusta koskevaa rauhoitussäännöstä ei poisteta kokonaan, Luontopaneeli ehdottaa, että asetuksen rauhoitussäännösten kohtaan 6) ojien ylläpito ja kunnostus luonnonsuojelualueen ulkopuolisten alueiden kuivatustarpeita varten, lisätään lause ”mikäli ojitushankkeen toteuttaja on tarvittaessa arvioinut LSL 35 §:n mukaisesti ojien ylläpidon ja kunnostuksen vaikutukset Natura 2000 -alueen luonnonarvoihin sekä mikäli ojien kunnostukseen on tarvittaessa saatu vesilain 3:2 mukainen lupa.” Tämä on tarpeen, sillä suojelualueella toteuttavat kunnostukset ovat omiaan aiheuttamaan 3:2 mukaisia seurauksia, kuten: ”aiheuttaa luonnon ja sen toiminnan vahingollista muuttumista, vaarantaa puron uoman luonnontilan säilymisen tai muulla edellä mainittuun verrattavalla tavalla loukkaa yleistä etua”. Luonnonsuojelu on erittäin tärkeä yleinen etu, jonka loukkaaminen oja perkaamalla tulisi mieluummin kieltää, mutta vähintään arvioida vesilain mukaisessa lupaprosessissa. Lupaprosessin mukaisessa intressivertailussa luonnonsuojelualueelle aiheutuvat haitat suhteutettaisiin kunnostusojituksesta aiheutuviin metsätaloudellisiin hyötyihin. Tämä tarkoittaisi metsätaloudellisen kannattavuuden selvittämistä alueella. Metsätalouden kannattavuus heikkenee Pohjois-Suomea kohti, ja ojitusten luonnolle aiheuttamien haittojen takia ojituksia ei pitäisi sallia varsinkaan sellaisilla alueilla, joissa metsätalous ei ole taloudellisesti kannattavaa. Vesilain mukainen lupa voi olla tarpeen, vaikka hankkeen ei ole todettu aiheuttavan merkittävää haittaa alueen suojelun perusteena oleville luonnonarvoille.

Yksi vaihtoehto on myös harkita, että suojelualueiden sisällä tapahtuvan kunnostusojituksen mahdollistamisen sijaan asetukseen kirjattaisiin mahdollisuus hakea valtiolta korvauksia, jos syntyy merkittävää vettymistä, joka vaikuttaa talouskäyttöön suojelualueen ulkopuolella. Voi tosin olla, että luonnonsuojelulain 111 § (valtion korvausvelvollisuus) on puutteellinen sen suhteen, että se ei mahdollista korvauksen maksamista 46 §:n mukaisista suojelualueista aiheutuvasta haitasta.

Ojitus suojelualueiden ulkopuolella voi muodostaa merkittävän uhan suojelualueiden luontoarvoille ja luontaiselle vesitaloudelle. Suoluontomme on yleisesti heikentynyt ja kaikkiaan 54 prosenttia Suomen 50 suoluontotyyppistä on uhanalaisia ja lisäksi 20 prosenttia on silmälläpidettäviä. Ensisijaisesti Suomen soilla elävistä lajeista 11 prosenttia eli yhteensä 120 lajia on uhanalaisia. Suomessa toteutettu mittava ojitus näkyy suolajiston ja -luontotyyppien uhanalaisuuden lisäksi myös vesistöhaittoina, soilta hävinneenä hiilivarastona ja muina heikentyneinä ekosysteemipalveluina (Ketola ym. 2021). Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että ravinnekuormitus ojitetuilta soilta on pitkäkestoista, joten kunnostusojitetun suometsäalan ennustettu kasvu lähitulevaisuudessa johtaa lisääntyviin ravinnehuuhtoumiin (Räike ym. 2020, Nieminen ym. 2017, 2018). Ojituksen haitallisen vaikutuksen on aiemmin oletettu häviävän kokonaan 10–20 vuoden kuluessa (Finér ym. 2010), mutta uusissa tutkimuksissa on havaittu kuormituksen tason jäävän luonnontilaa suuremmaksi, vaikka huuhtouman ravinnepitoisuudet pienenevätkin voimakkaasti tässä ajassa. Pitkäkestoinen ravinnekuormitus aiheutuu todennäköisesti turpeen hajotuksen voimistumisesta suon kuivumisen seurauksena, jolloin turpeeseen sitoutuneet ravinteet vapautuvat ja huuhtoutuvat ojiin. Luontopaneeli katsoo, että kunnostusojituksia tulisi yleisesti säädellä nykyistä voimakkaammin ja tarvittaessa rajoittaa.

Lapin luonnonsuojelualueiden merkitys kasvaa ilmaston lämmetessä, kun monet maassamme esiintyvistä lajeista pyrkivät siirtymään pohjoisemmaksi uusien elinympäristöjen perässä. Laajat ja toisiinsa kytkeytyneet suojelualueet tukevat oleellisesti uusien elinympäristöjen löytymistä ja niihin sopeutumista. Useille uhanalaisille tai uhanalaisuuden partaalla oleville lajeille pohjoisen Suomen laajat suojelualueet ovatkin tarjonneet elinympäristöjä. Esimerkiksi monet metsien hakkuiden seurauksena taantuneet pohjoiset metsälintulajit ovat voineet säilyä laajoilla vanhojen metsien suojelualueilla Pohjois-Lapissa (Virkkala 1991, 1987). Myös monet ympäri vuoden samalla suhteellisen suppealla alueella pysyttelevät paikkalinnut ovat vähentyneet hakkuiden lisääntyessä 2010-luvulla sekä suojelualueiden ulkopuolella että Etelä-Suomen suojelualueilla, missä suojelualueet ovat pieniä ja suojelualueverkko harva. Paikkalinnut ovat kuitenkin säilyneet Pohjois-Suomen laajoilla suojelualueilla (Virkkala ym. 2020).

Luontopaneelin lausunnon ovat laatineet Janne Kotiaho, Tiina M Nieminen, Minna Pappila, Ilona Laine, Hanna Paulomäki ja Outi Silfverberg

Viitattu kirjallisuus:

- Finér L., Matsson T., Joensuu S., Koivusalo H., Lauren A., Makkonen T., Nieminen M., Tattari S., Ahti E., Kortelainen P., Koskiahio J., Leinonen A., Nevalainen T., Piirainen S., Saarelainen J., Sarkkola S., Vuollekoski M. 2010. Metsäisten valuma-alueiden vesistökuormituksen laskenta. Suomen ympäristö 10. Suomen ympäristökeskus.
- Häkkiä, M., Johansson, A., Sandgren, T., Uusitalo, A., Mönkkönen, M., Puttonen, P. & Savilaakso, S. 2021. Are small protected habitat patches within boreal production forests effective in conserving species richness, abundance and community composition? A systematic review. *Environmental Evidence* 10, 2 <https://doi.org/10.1186/s13750-020-00216-6>.
- Ketola, T., Ahlvik, L., Boström, C., Bäck, J., Jokimäki, J., Kallio, K. P., Kulmala, L., Lehikoinen, A., Nieminen, T. M., Oksanen, E., Pappila, M., Pöyry, J., Saarikoski, H., Sinkkonen, A., Sääksjärvi, I. & Kotiaho, J. S. 2021. Soiden ennallistamisen suoluonto-, vesistö- ja ilmastovaikutukset. Luontopaneelin yhteenveto ja suositukset luontopolitiikan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 3a/2021. <https://luontopaneeli.fi/wp-content/uploads/2021/07/luontopaneelin-raportin-yhteenveto-3a-2021-soidenennallistamisen-vaikutukset.pdf>.
- Kontula, T. & Raunio, A. (toim.). 2018. Suomen luontotyyppien uhanalaisuus 2018. Luontotyyppien punainen kirja – Osa 1: Tulokset ja arvioinnin perusteet. Suomen ympäristökeskus ja ympäristöministeriö, Helsinki. Suomen ympäristö 5/2018. 388 s. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161233>.
- Kotiaho, J. S., Bäck, J., Jokimäki, J., Kallio, K. P., Ketola, T., Kulmala, L., Laine, I., Lehikoinen, A., Nieminen, T. M., Oksanen, E., Pappila, M., Sinkkonen, A., Sääksjärvi, I., Tahvonen, O. ja Peura, M. 2022. Jatkovapeitteisen metsänkäsittelyn ympäristö- ja talousvaikutukset. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 1A/2022. <https://luontopaneeli.fi/wp-content/uploads/2022/04/luontopaneelin-julkaisuja-1a-2022-jatkovapeitteisenmetsankasittelyn-ymparisto-ja-talousvaikutukset.pdf>.
- Lapin ELY-keskus 2022. Luonnon monimuotoisuus turvaa elämän edellytykset maapallolla. Luonnon monimuotoisuus – Lappi. <https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/luonnon-monimuotoisuus/luonnon-monimuotoisuus-lappi>. Haettu 10.4.2023.

- Mönkkönen, M., Lampila, P. & Rajasärkkä, A. 2014. Isolation, patch size and matrix effects on bird assemblages in forest reserves. *Biodiversity and Conservation* 23 (13): 3287-3300
<http://dx.doi.org/10.1007/s10531-014-0780-9>.
- Nieminen M., Sallantausta T., Ukonmaanaho L., Nieminen T., Sarkkola S. 2017. Nitrogen and phosphorus concentrations in discharge from drained peatland forests are increasing. *Science of the Total Environment* 609:974–981. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.07.210>.
- Nieminen M., Sarkkola S., Hellsten S., Marttila H., Piirainen S., Sallantausta T., Lepistö A. 2018. Increasing and Decreasing Nitrogen and Phosphorus Trends in Runoff from Drained Peatland Forests—Is There a Legacy Effect of Drainage or Not? *Water, Air, and Soil Pollution* 229:286–286.
- Peura M., Bäck J., Jokimäki J., Kallio K. P., Ketola, T., Laine I., Lakka H-K., Lehikoinen A., Nieminen T.M., Nieminen M., Oksanen E., Repo A., Pappila M. ja Kotiaho J. S., 2022. Jatkovapeitteisen metsänkäsittelyn vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen, vesistöihin, ilmastoon, virkistyskäyttöön ja metsätuhoriskeihin. Suomen Luontopaneelin julkaisuja 1B/2022. <https://luontopaneeli.fi/wpcontent/uploads/2022/04/luontopaneelin-julkaisuja-1b-2022-jatkovapeitteisen-metsankasittelynvaikutukset-luonnon-monimuotoisuuteen.pdf>.
- Räike A, Taskinen A, Knuuttila S. 2020. Nutrient export from Finnish rivers into the Baltic Sea has not decreased despite water protection measures. *Ambio* 49:460–474.
<https://doi.org/10.1007/s13280-019-01217-7>.
- Suomen ympäristökeskus 2022. Suoluontotyyppeiden uhanalaisuus. <https://www.ymparisto.fi/fi/luonto-vesistot-ja-meri/luonnon-monimuotoisuus/luontotyyppeiden-monimuotoisuus/luontotyyppeiden-uhanalaisuus/suot>. Haettu 10.4.2023.
- Virkkala R. 1991: Spatial and temporal variation in bird communities and populations in north-boreal coniferous forests: a multiscale approach. – *Oikos* 62:59-66.
- Virkkala R. 1987: Effects of forest management on birds breeding in northern Finland. – *Annales Zoologici Fennici* 24:281-294.
- Virkkala R., Lehikoinen A. & Rajasärkkä A. 2020: Can protected areas buffer short-term population changes of resident bird species in a period of intensified forest harvesting? – *Biological Conservation* 244, 108526.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0006320719318579>.